

Ágazati rendszerek a csehszlovák tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszerben

A csehszlovák tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszer fejlődésének irányát – immár hagyományosan – újabb és újabb kormányhatározatok szabják meg, így

a 606/1959. számú kormányhatározat a meglévő kezdemények hasznosításával *magát a rendszert hozta létre,*

a 20/1973. számú – a más információs rendszerekkel való fokozatos integrálódás perspektíváit is felvázolva – *a rendszer továbbfejlesztését orientálta,*

a 174/1974. számú *a K + F-be való fokozottabb beágyazódásra kötelezte a rendszert,*

a 237/1977. számú pedig *racionalizálási trendeket határozott meg a rendszer számára.*

Az említett kormányhatározatok természetesen a fejlettség különféle stádiumaiban „avatkoztak be” az információs rendszer fejlődésébe, s ezért a felületes szemlélő egyes előírásai vonatkozásában akár ellentmondásokat is felfedezhet közöttük. Abban azonban valamennyi határozat következetes volt, hogy a tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszert *a népgazdaság szerkezetéhez igazodva kell fejleszteni és működtetni,* azaz mindenkor az ágazati elvet kell érvényesíteni benne.

A fentiekből az alábbi követelmények jegecesedtek ki:

1. A maga hatáskörében a tudományos, műszaki és gazdasági információk biztosításáért – beszerzéséért, feltárásiért, szétszórásáért és hasznosításáért – *a népgazdaság valamennyi területén az ágazati irányító szerv felel.* Ehhez az illetékes szerveknek valamennyi kormányhatározat megfelelő felhatalmazásokat nyújt mind a tervezés és finanszírozás, mind pedig az ellenőrzés tekintetében.

2. A tudományos, műszaki és gazdasági információs tevékenységet az ágazat tudományos és műszaki fejlődésének szerves részeként kell kezelni, és akként irányítani. Mindinkább törekedni kell arra, hogy *a nemzetközi együttműködés eredményeivel is „feldúsított” tudományos, műszaki és gazdasági információs tevékenység által „szállított” szakmai tények és adatok a népgazdasági, tervezési és statisztikai információs tevékenység azonos vagy hasonló tényeivel és adataival integráltnak kerüljenek az illetékes szakemberek „asztalára”.*

3. Az ágazati irányító szervek *irányító munkáját* országos hatáskörrel – a két szövetségi köztársaság Építészeti és Műszaki Minisztériumával vállalva – a Szövetségi Műszaki és Beruházásfejlesztési Minisztérium *koordinálja,* azaz a tudományos, műszaki és gazdasági információs tevékenységért neki kell viselnie – hazai terminológiával élve – *az ágazati felelősséget.*

Összegezve: a tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszer ágazati rendszereinek meghatározó fontosságát a csehszlovák állam a kezdetektől fogva elismeri és hangsúlyozza, s ennek megfelelően jogilag is tisztázta. Az eddigi „makroszabályozásokat” a fejlődés jelenlegi szakaszában és az optimális működés érdekében mihamarabb „mikroszabályozásoknak” kell követniük. A legutóbb megjelent 237/1977. számú szövetségi kormányhatározat nem utolsó sorban e munkálatok elvégzésének elősegítésére született meg.

Nevezetesen *a következő feladatok megoldása* került most napirendre: az ágazati információs rendszerek irányításának és koordinálásának részletekben való tökéletesítése, az ágazati, ezen belül a szakmai és a specializált információs rendszerek funkcionális és szervezeti kapcsolatainak pontosabbá tétele, az ún. tudományos könyvtárak, a felsőoktatási intézményekben és a középiskolákban működő információs központok (munkahelyek), továbbá az akadémiai és államigazgatási információs intézmények szerepének tisztázása az ágazati rendszereken belül, illetve bekapcsolásuk az ágazati rendszerekbe, a statisztikai adatszolgáltatás korszerűsítése és végül: az illetékes minisztériumok irányító munkájának hatékonyabbá tétele.

/DOUDA, M.: *Zásady budoványi a řirení odvětvových soustav VTEI v ČSSR. = Československá Informatika, 21. köt. 5. sz. 1979. p. 132–135./*

(Futala Tibor)

Az NSZK Tájékoztatástudományi Dokumentációs Központja

A Dokumentationszentrum für Informationswissenschaft (ZDOK = Tájékoztatástudományi Dokumentációs Központ) néhány más intézménnyel – így többek között a *Nachrichten für Dokumentation* szerkesztőségével – együtt közvetlenül a *Deutsche Gesellschaft für Dokumentation (DGD)* hatáskörébe tartozik. Elsősorban abból a gyűjteményből fejlődött ki, amely a *Nachrichten für Dokumentation* szerkesztőségéhez 1950–1965 között beérkezett cserefolyóiratokból, ismertető könyvekből, illetve a DGD tagjainak ajándékaiból jött létre.

E gyűjtemény feltárása a 60-as évek elején, a „*Dokumentáció dokumentációja*” projekt keretében indult meg. 1966-ban a DGD önálló osztályává vált. Jelenlegi nevén 1971 óta működik. Költségeit ma már teljesen az államszövetség fedezi. Tervek szerint az NSZK szövetségi kormányának tájékoztatásfejlesztési programja (IuD Program) keretében 1977-ben létrehozott *Gesellschaft für Information und Dokumentation (GID, Információs és Dokumentációs Társaság)* tagjai sorába kerül.

Feladatok

A ZDOK mindenekelőtt a *tájékoztatási munkát hivatott segíteni*. E feladatának felvilágosítással, tanácsadással, az egyes tájékoztatási központok közötti közvetítéssel, az információs problémák megoldásán dolgozó információs szervek nyilvántartásával, valamint eredeti dokumentumok rendelkezésére bocsátásával kell eleget tennie. Ennek érdekében rendelkeznie kell a megfelelő kézikönyvekkel, a tájékoztatás elméleti és gyakorlati kérdéseinek átfogó és ányaltan feltárt irodalmával, el kell látnia a tájékoztatás egyes kérdéseivel kapcsolatos kutatások dokumentációját.

Ez utóbbi feladattal az Unesco *ISORID (International Information System on Research in Documentation = a Dokumentációs Kutatás Nemzetközi Információs Rendszere)* bízta meg. E megbízás jegyében a ZDOK a kutatásokat regisztrálja, a velük kapcsolatos dokumentumokat összegyűjti, feltárja és az Unesconak továbbítja.

Információs szolgáltatások – kínálat és felhasználás

A ZDOK információs szolgáltatásai részint az aktív, részint a passzív szolgáltatások csoportjába tartoznak.

Az aktív szolgáltatások mindig nyomtatott formában jelennek meg. Ezeket a felhasználóknak külön kérés nélkül küldik meg, illetve kínálják fel. Ezek közé tartoznak az alábbiak:

Referáló szolgáltatások

A *tájékoztatástudomány irodalma* a Nachrichten für Dokumentation függelékeként jelenik meg. A referátumok a ZDOK-ban található új, német nyelvű tájékoztatástudományi irodalomról – számonként mintegy 100 közleményről – adnak hírt.

Az *Új beszerzések a ZDOK-ban* (külföldi irodalom) ugyancsak a Nachrichten für Dokumentationban, annak minden második számában lát napvilágot, esetenként mintegy 40 új szerzemény rövid annotációját közli.

Új szolgáltatás a fenti folyóiratban a *kutatási és fejlesztési projektek* rövid referátumokkal ellátott ismertetése.

Kurrens bibliográfiák és jegyzékek

A ZDOK *folyóiratállományának jegyzéke* kétévenként jelenik meg.

A Központ *tezauruszállománya* – a legújabb jegyzék tanúsága szerint – 320 egységből áll. Jegyzékük évenként – szükség szerint – újonnan összeállítva vagy csupán kiegészítve kerül kiadásra.

A tájékoztatástudomány *kutatási és fejlesztési pro-*

jektjeinek gyarapodásáról évente egyszer adnak jegyzékes tájékoztatást.

A *német részvétel a nemzetközi tájékoztatási munkában* címen kétévenként számolnak be azokról a rendezvényekről, amelyeken nyugatnémet tájékoztatási szakemberek is közreműködtek.

Szakkbibliográfiák

Általában évente jelenik meg egy-egy speciális összeállítás, mint pl. „*Információ és dokumentáció a közgazdaságban*”, „*Információs hálózatok*”, „*Gazdaságosság az információban és dokumentációban*” stb.

Current contents

A Nachrichten für Dokumentation minden számában közlésezik a legfontosabb külföldi tájékoztatási folyóiratok legújabb számainak *tartalomjegyzékét*.

Konferencia naptár

A tájékoztatással kapcsolatos kérdésekben tartandó konferenciáknak, üléseknek a folyóiratok és egyéb források állandó figyelmével gyűjtött adatait ugyancsak a Nachrichten für Dokumentation hasábjain adják közre.

A fentiekkel szemben a *passzív szolgáltatásokat* mindig a felhasználók megkeresése alapján állítják össze. A beérkező kérések alapján a legutóbb megvizsgálták a felhasználók igényeit, illetve a kérések tartalmi összetételét.

Felvilágosítás, tanácsadás, információközvetítés

A vizsgált időszakban a *kérések 27,5%-a a referáló és indexelő szolgáltatásokra, azaz a forráskutatásra vonatkozott*. Felvilágosítást nyújtottak folyóirat lelőhelyekre, kiadókra, külföldi szolgáltatásokra, képzési és továbbképzési lehetőségekre vonatkozóan, sok felhasználót irányítottak megfelelő szakmai tájékoztatási központokhoz, kutatóhelyekhez stb.

Retrospektív irodalomkutatások

A kérések 72%-a a tájékoztatás legkülönbözőbb részterületeire, mégpedig *41,1% általános kérdésekre* (tájékoztatási központok kialakítása, képzés, információtovábbítás, felhasználókutatás stb.), *43,4% elméleti és gyakorlati kérdésekre* (információs rendszerek, bibliográfiai tevékenység, dokumentációs nyelv, tezauruszok stb.), *15,5% speciális szakterületekre vonatkozott*. A felhasználók a főiskolákról és a tájékoztatási központokból kerültek ki. A vizsgált időszakban a felhasználóknak *7,5%-a, az intézményeknek pedig mintegy 9%-a többször is igénybe vette a szolgáltatásokat*. A kérések *10%-a külföldről érkezett*.

Szelektív információterjesztés

A korábban hagyományos módszerű szolgáltatást 1978-ban gépesítették. A 40 témakörben évente 6 alkalommal szolgáltatott tételeket szakemberek ellenőrzik. A visszajelző lapon a felhasználók feltüntethetik, hogy a kapott anyagot miként ítélik meg. Ennek alapján, ha kell, változtatnak az egyes profilokon.

A szolgáltatás felhasználóinak köre némileg eltér a többi szolgáltatásétól: főiskolai hallgatók nem veszik igénybe, viszont az előfizetők között több a tudományos könyvtár, mint az egyéni igénylő.

Az egyéni kívánságra kialakított témakörök mellett 6 általános témakört is bevezettek ebbe a szolgáltatásba, mégpedig: nyelvészet, adatfeldolgozás és tájékoztatás, információs hálózatok, üzemgazdasági szempontok a tájékoztatásban, terminológiai kérdések, osztályozáskutatás és tezaurusz. Ezeknek a témaköröknek jelenleg 80 előfizetője van.

Könyvtári szolgáltatások

A ZDOK egyben nyilvános szakkönyvtár, ahol az olvasótermek és a kölcsönzés mellett a másolószolgálat is igénybe lehet venni. A havonta mintegy 170 látogató elsősorban a ZDOK-kal egy épületben működő Dokumentációs Tanintézet hallgatói közül kerül ki.

/PORT, J.: *Das Dokumentationszentrum für Informationswissenschaften (ZDOK) der Deutschen Gesellschaft für Dokumentation und seine Dienstleistungen = DFW Dokumentation Information, 26. köt. Sonderheft zum Deutschen Dokumentartag, 1978. p. 11–13.*

(Dezső Zsigmondné)

Környezetvédelmi információs rendszer Indiában

Annak ellenére, hogy a fejlődő országokban a környezet kérdései másképpen jelentkeznek, mint a fejlett ipari országokban, a környezet védelme, megfelelő kialakítása Indiában is rendkívül súlyos probléma. Itt elsősorban nem az ipari szennyezéstől, rombolástól kell óvni a környezetet, hanem abból a célból kell javítani, átalakítani, hogy megfelelő életkörülményeket (vizet, élelmet, védelmet stb.) biztosítson a lakosságnak. Elsősorban ez az oka annak, hogy India tudományos–műszaki információs rendszerének (National Information System on Science and Technology, NISSAT) részét képezi egy környezetvédelmi információs rendszer kiépítése is.

A „környezet” multidiszciplináris és határterületi fogalom. Indiában nincsen egyetlen olyan központi szerv sem, amely az összes környezettel kapcsolatos tevékenységet felügyelné; a felelősség különféle minisztériumok, bizottságok, kutatási és felsőoktatási intézmények között oszlik meg.

Még bonyolultabbá válik a helyzet, ha a következő, az állami szintet vizsgáljuk. A környezet ugyan átfogó, országos érdekeltségű kérdés, azonban olyan fő vonatkozásai, mint a földterület, vízháztartás stb., államokként különbözőek. A cél természetesen az, hogy a központi szintű döntések állami szinten is elfogadhatók és adaptálhatók legyenek.

A környezetvédelmi információs rendszer kiépítése a Tudományos és Műszaki Minisztérium (Department on Science and Technology, DST) feladata lesz. Környezetvédelmi Tervezési és Koordinációs Részlege (Environmental Planning and Co-ordinating Division) a legfőbb központi környezetvédelmi szervezetnek, az Országos Környezetvédelmi Tervezési és Koordinációs Bizottságnak (National Committee on Environmental Planning and Coordination) műszaki titkársági feladatokrét látja el.

A DST tervei szerint a kialakítandó rendszernek a külföldi rendszerekkel is kapcsolatban kell állnia, nevezetesen más nemzeti rendszerekkel, valamint néhány nemzetközi rendszerrel, mindenképp az UNEP (United Nations Environment Program) IRS (International Referral System) és GEMS (Global Environmental Monitoring System) elnevezésű rendszereivel.

A NISSAT programjában a környezetvédelmi rendszer a gazdasági információs rendszerrel együtt egyike lesz a kilenc tervezett és egymással kompatibilis ágazati rendszernek.

Az UNEP IRS rendszer nemzeti központjával nemrégiben a DST-t jelölték ki. E nemzeti szerv fejlesztése és működése hasznos irányadó lesz a felhasználók információs szükségletei természetének megismerése, végső soron az egész rendszer kiépítése tekintetében. A rendszer tervezését megelőzően azonban meg kell határozni a rendszer potenciális felhasználóit, a rendszer lényeges összetevőit és funkcióit.

Mint bármely információs rendszer, így a környezetvédelmi rendszer esetében is igen fontos a különböző felhasználói csoportok elkülönítése. Más és más jellegű információra van szükségük a döntéshozó szakembereknek, az ipari vállalkozóknak, a kutatóknak stb., de mindig van közös érdeklődési terület is. A rendszernek hosszú távon természetesen a specifikus igényeket is ki kell elégítenie, kezdetben azonban az átfogó, közös igényekre fog koncentrálni.

Ami a funkciókat illeti, a rendszernek elsősorban a következőket kell biztosítania:

széles körű információs bázist és megfelelő keresési, karbantartási és feldolgozási eszközöket;